

Виходячи з усього вищезазначеного, можна сформувати таке визначення: підприємництво – це суспільно-корисна діяльність, і як будь-яка інша сфера соціальної активності не може функціонувати без наявності певних моральних передумов. Бізнес неодмінно активізує міжособистісне спілкування і взаємодію, відповідно потребує від людини володіння моральними принципами, цінностями та нормами.

Україна перебуває в тяжких умовах. В умовах обмеженого фінансування закладів освіти, всі вони стоять перед складним завданням ефективно забезпечити свою діяльність за обмежених ресурсів. Не слід забувати, що освіта впливає не тільки на економічну, але і на соціальну систему. Щоб зменшити витрати державі потрібно налагодити систему моніторингу, яка забезпечить збір та кількісні виміри всіх освітніх послуг, що надаються в Україні. Ці дані згодом можливо буде використовувати при різноманітних підрахунках.

Список використаних джерел

1. Гесць В. Характер перехідних процесів до економіки знань / В. Гесць // Економіка України. – 2003. – №4. – С.4–15.
2. Сленський В. С. Релігійне навчання й виховання в законодавствах та освітніх системах західноєвропейських країн / В. С. Сленський // Людина і світ. – 2001. – №11–12. – С.32–36.
3. Кирилук Ф. М., Обушний М. І., Хилько М. І. Релігія й церква як суб'єкти політики. Навчальний посібник / Ф. М. Кирилук, М. І. Обушний, М. І. Хилько. – К.: Здоров'я, 2004. – 776 с.
4. Луман Н. Поняття общества // Проблемы теоретической социологии. – СПб.: Питер, 1994. – С.25–42.
5. Мороз О. М. Духовні принципи ведення малого і середнього бізнесу в регіоні / О. М. Мороз // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – №4. – С.12–17.
6. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: Навчальний посібник / М. М. Ільчук, Т. Д. Іщенко, В. К. Збарський та ін.; за ред. М. М. Ільчука. – К.: Вища освіта, 2002. – 398 с.
7. Плотников А. В. Християнские основы рыночной экономики / А. В. Плотников. – К.: Принт-сервис, 1993. – 257 с.
8. Романенко О. Р. Духовно-моральні виміри економічного життя сучасного суспільства / О. Р. Романенко // Вісник НБУ. – травень 2009. – №5 (159). – С.48–51.
9. Трофимова В. В Трансформація економічних функцій держави в умовах становлення глобальної економіки / В. В. Трофимова // Економіка та держава. – 2010. – №5. – С.8–12.

References

1. Gejec' V. Charakter perehidnyh procesiv do ekonomiky znan' / V. Gejec' // Ekonomika Ukrainy. – 2003. – №4. – С.4–15.
2. Jelen's'kyj V. Je. Religijne navchannja j vyhovannja v zakonodavstvah ta osvitnih systemah zahidnojevropejs'kyh kraj'n / V. Je. Jelen's'kyj // Ljudyna i svit. – 2001. – №11–12. – С.32–36.
3. Kyryljuk F. M., Obushnyj M. I., Hyl'ko M. I. Religija j cerkva jak sub'jekty polityky. Navchal'nyj posibnyk / F. M. Kyryljuk, M. I. Obushnyj, M. I. Hyl'ko. – K.: Zdorov'ja, 2004. – 776 s.
4. Luman N. Ponjatje obshhestva // Problemy teoreticheskoy sociologii. – SPb.: Piter, 1994. – С.25–42.
5. Moroz O. M. Duhovni pryncypy vedennja malogo i seredn'ogo biznesu v regioni / O. M. Moroz // Pidpryjemnyctvo, gospodarstvo i pravo. – 2006. – №4. – С.12–17.
6. Osnovy pidpryjemnyc'koi' dijaln'osti ta agrobiznesu: Navchal'nyj posibnyk / M. M. Il'chuk, T. D. Ishhenko, V. K. Zbars'kyj ta in.; za red. M. M. Il'chuka. – K.: Vyshha osvita, 2002. – 398 s.
7. Plotnikov A. V. Hristianskie osnovy rynochnoj jekonomiki / A. V. Plotnikov. – K.: Print-servis, 1993. – 257 s.
8. Romanenko O. R. Duhovno-moral'ni vymiry ekonomichnogo zhyttja suchasnogo suspil'stva / O. R. Romanenko // Visnyk NBU. – traven' 2009. – №5 (159). – С.48–51.
9. Trofymova V. V Transformacija ekonomichnyh funkcij derzhavy v umovah stanovlennja global'noi' ekonomiky / V. V. Trofymova // Ekonomika ta derzhava. – 2010. – №5. – С.8–12.

Oleksenko R. I., Doctor of Philosophy, Professor, Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky (Ukraine, Melitopol), roman.xdsl@ukr.net

Role of economic education in the process of successful states creation

The article highlights the relevance and importance of improving economic education in the process of successful state formation. Article describes process of social development and principles of improving people's lives. We consider various factors that can directly affect the economic situation of the country.

Keywords: economy, society, religion, faith, education, achievement, consumers, wealth, economic situation.

УДК 811.161.2–42

Якименко Л. М.,
кандидат філологічних наук (Україна, Умань),
igorkryvosheia@gmail.com

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ВИМІРИ ФЕМІННОГО ДИСКУРСУ ПУБЛІЦИСТИКИ НАДІЇ СВІТЛИЧНОЇ Й СОЛОМІ ПАВЛИЧКО

Розглянуто побутування й функціональне призначення різних форм інтертекстуальності в різноманітних публіцистичних текстах Надії Світличної та Соломії Павличко в контексті порушення ними питання щодо становища українського жіноцтва в 70-х рр. і 90-х рр. XX ст.

Ключові слова: інтертекстуальність, алюзія, цитата, публіцистика, Надія Світлична, Соломія Павличко.

ЗМІ відіграють важливу роль у формуванні образу сучасної жінки, однак при цьому вони відтворюють уже сформовані в соціальному житті норми та цінності, сприяють їхньому тиражуванню й соціальному засвоєнню сучасними жінками, а також продукують нові поведінкові реакції, емоції й ідеї. Саме тому питання, що стосуються усталених поглядів на жінок і їхні проблеми в мас-медіа, вивчення гендерних стосунків стало невід'ємною частиною сучасної журналістики. Про це пишуть Н. Ажгіхіна, О. Вартанова, О. Здравомислова, О. Смирнова та інші. Крім того, українські науковці звертають увагу на становлення й розвиток жіночої й чоловічої преси в Україні, беруть до уваги її тематику й оформлення. Науковими здобутками є праці вчених, які досліджують зародження, розвиток й адаптацію західного зразка глянцевого видання у вітчизняному медійному просторі. У своїх працях до цієї теми зверталися В. Демченко, Г. Дзюбенко, І. Дяченко, В. Здорова, Н. Клименко, К. Ліпатнікова, Н. Олійник, О. Сушкова, М. Сухомлин, В. Шкляр та ін.

Зрозуміло, що стереотипи самі по собі не є чимось суто штучним – вони віддзеркалюють уявлення, настрої, заботи, що існують у суспільстві в той чи інший період. На думку вітчизняних і зарубіжних дослідників, більшість ЗМІ зашорені матрицями та шаблонами, а тому не готові подивитися на світ ширше, допомогти побачити жінку й чоловіка в розвитку їхньої культурної, соціальної, особистісної актуалізації. Так, соціальний стереотип – це спрощений схематизований образ або уявлення про певний соціальний об'єкт чи явище. Стереотипи характеризуються емоційною забарвленістю та стійкістю. При цьому найважливішим є те, що вони впливають на прийняття рішення, приховуючи логіку процесу від зовнішнього спостерігача. Таким чином, журналістика й публіцистика, переобтяжені

стереотипами, втрачають свою об'єктивність і розминають контури реального стану речей. Це не могло не привернути увагу інтелектуалок, творчих особистостей, що стояли й стоять на позиціях забезпечення жінкам гідного становища в суспільстві. До таких належить Надія Світлична.

У вересні 1979 р. на запрошення Об'єднаних жіночих організацій у Чикаго Надія Світлична відвідала Чиказьку метрополію. На відкритті Виставки оригіналів самвидаву в Українському Інституті модерного мистецтва вона виступила з промовою, що мала назву «Сучасне становище жінки в Україні» [4]. Пані Надію чудово знала українська емігрантська громада в США як нескорену дисидентку, що словом і ділом боролася проти несправедливості, була максимально щира й об'єктивна в оцінці й розумінні суспільно-політичних явищ, у тому числі й того, що стосується українського радянського жіноцтва.

Зрозуміло, що ця тема вимагала від Н. Світличної неабиякого ораторського хисту й уміння структурувати публіцистичний текст таким чином, аби ввести аудиторію в курс справи, не переобтяжуючи зайвою пагетикою й слізливими наріканнями; говорити про речі узагальнено-абстрактні, універсальні, близькі всім жінкам планети не залежно від національності, але при цьому оперувати прізвищами й апелювати до долі жінок-символів – знаних, знакових, особливих у своїй величі й у своєму горі. Пані Надія чудово справилася з цим завданням. І насамперед завдяки використанню різноманітних форм інтертекстуальності у своїй промові. Як наслідок, у цьому журналістському тексті представлено цитати, алюзії, ідіоми, котрі виконують широкий діапазон функцій.

Хоча теоретико-методологічний інструментарій інтертекстуальності Бахтіна – Крістєвої найчастіше застосовується щодо вивчення «тексту в тексті» у художньому творі, однак, на думку багатьох дослідників, зокрема В. Галич, «поняття «іншого» як принцип структуризації журналістського тексту й формування його понятійно-смыслового простору має досить широкий спектр тлумачень» [1, с. 141–142], а тому може бути залученим до аналізу публіцистики. Функціональне призначення різних форм інтертекстуальності в публіцистичному й журналістському творі різняться залежно від його жанру, виду, проблематики, тематики. Крім того, багато важить комунікативна мета й власне функція самого слова в публіцистиці – інформаційна, комунікативна чи рекламна. Найчастіше в публіцистичному тексті в повній мірі реалізуються перші дві, а вже на них «накладається» функціональне призначення цитат, алюзій, парафраз, ремінісценцій та ін.

Білоруський дослідник С. Зелянко, аналізуючи функціонування в медіатекстах інтертексту, визначає мету його введення в журналістський твір: трансформація «чужого тексту», імітація претекстового матеріалу, полеміка з прецедентним автором, розвиток попередніх традицій, збагачення сенсу авторського матеріалу, нейтралізація сенсу інтертексту [2, с. 9].

Що стосується промови Надії Світличної, то серед форм інтертекстуальності в ній переважають цитати, при чому внутрішньотекстові (цитуючи мовлення персонажів в авторській мові) і міжтекстові (чужі

висловлювання, котрі вводяться з посиланням на джерело) – явна цитата.

Так, авторка говорить про становище жінки в радянському суспільстві: на законодавчому рівні вона має абсолютно однакові права з чоловіком на освіту, відпочинок, працю. Більше того: останнє – це не тільки право, а й обов'язок, а ще є виснажлива домашня робота, клопоти по господарству, догляд за дітьми. Зрівняння в правах з чоловіками нічого хорошего жінкам не принесло: в органах влади вони представлені в меншості, на керівних посадах знову ж таки переважає сильна стать, а от довшання асфальту, доіння корів, працевлаштування на цементному заводі, куди залучають «громадян» і «товаришок», – навряд чи це те, про що мріє жінка. Якщо не фізично, то морально не легшою є робота вчителів і лікарів.

Як бачимо, перша частина промови Надії Світличної стосується українського радянського жіноцтва взагалі, а тому в ній переважають побутові деталі, узагальнюючі факти, порівняння становища жінки й чоловіка, апеляція до загальновідомих подій і явищ, тонкий натяк-алюзія на статтю КК УРСР щодо «дармоїдства» й примусовості праці, що посилює соціально-політичні нотки в тексті, однак зрозуміло, що найголовніше – попереду. Це розмова про «становище жінок, матерів, сестер ув'язнених, політичних в'язнів» [4, с. 587].

Не порушити цього питання Надія Олексіївна просто-таки не могла, навіть не мала права, адже сама вона була сестрою «в'язня сумління», відомого правозахисника, поета, літературного критика, публіциста Івана Світличного, особисто знала дружин заарештованих у 70-х рр. ХХ ст. дисидентів: Раїсу Мороз, Оксану Осадчу, Раїсу Руденко, Надію Лук'яненко та ін. Усіх тих, хто через в'язнів-чоловіків «несуть кару з усіх боків» [4, с. 587]. Надія Світлична переконана, що тільки завдяки витривалості, любові, стійкості, самозреченню, підтримці своїх дружин і Валентин Мороз, і Михайло Осадчий, і Микола Руденко, й Ігор Калинець, і Левко Лук'яненко, і багато інших зуміли вистояти й вижити. Що ці жінки варті преклоніння й пошани, розуміє й Іван Світличний, адже і сам він, перебуваючи тривалий час за ґратами, багато чим завдячував сестрі й вірній дружині. А тому абсолютно доречно й не випадково уривок із його вірша, присвяченого Раїсі Мороз, у свою промову вводить публіцистка:

Молімося, браття-атеїсти,
За наших славних Ярославн.
Круту їм долю Бог послав...
Ідуть – княгині. Йдуть – пречисті,
Ідуть... А хто шляхи тернисті
Їм килимами вистилав?

Ця поетична цитата безумовно посилює ліризм тексту, поглиблює його емоційність, підкреслює небайдужість, душевне співпереживання й самого поета, і промовиці-декламаторки. Крім того, у поєднанні з алюзією-ідіомою («Якими б килимами не були вистелені ті безпуття, але бодай терня було менше на тих безпуттях» [4, с. 587]) вона виконує організаційно-композиційну й авторитетну функції, надаючи соціального маркування тим явищам, подіям, учинкам особистостей, про котрі йтиметься далі.

Аби не бути голослівною у своїй оцінці й розумінні ролі жінок у долі їхніх чоловіків, Надія Світлична згадує про вагання Михайла Осадчого, котрий, пройшовши тюремні катівні, був готовий зламатися й написати «покаяння». Авторка уникає оціночних суджень цього кроку, вдаючись знову ж таки до поетичної цитати вже М. Руденка: «Так просто все, напиши каяття, і повертаєш право на життя. Якийсь десяток слів, чи, може, фраз, і все ... все втрачене повертається назад» [4, с. 588]. Під час зустрічі з чоловіком, маючи на руках двох маляток, Оксана Осадча підбадьорувала коханого: «Михайле, ти тримайся, я буду якось давати собі раду з дітьми, 10 і 15 років чекатиму. Ти не турбуйся за нас. Тримайся, щоб ти не шкодував» [4, с. 588]. Важко переоцінити морально-етичну силу й духовну міць цих слів і передбачити їхні наслідки для беззахисної жінки, тому й несуть вони в собі потужний емоційний заряд.

Надія Світлична була знайома також із Надією Суровцовою, тридцятирічним в'язнем сталінських таборів. Знала від неї, що в місцях позбавлення волі практикувалися настільки жорстокі прийоми психологічного та соціального тиску на жертв, що навіть сильні духом і тілом чоловіки не витримували випробувань. Натомість ув'язнені жінки мусили протистояти не тільки машині терору, але й зносити постійну наругу й знущання від в'язнів-чоловіків. Надія Суровцова залишила низку новел, оповідань, художньо-публіцистичних нарисів у збірці «Колимські силуети», де порушила проблему жіночої неволі. Вона ні в якому разі не ідеалізувала табірне жіноцтво, не ставила собі за мету виворити міф про «табірне сестринство», взаємодопомогу й взаємопідтримку як визначальні, консолідуючі чинники взаємин між жінками в таборі. Як у ставленні до чоловічих учинків і поведінки, так і до жіночих авторка намагається уникати різкої критики, викривального пафосу, напускного дидактизму, праведного гніву. Письменниця спробувала показати різницю в ставленні до ув'язненої жінки й ув'язненого чоловіка табірною керівництвом, інших в'язнів. І цим самим порушила низку морально-етичних проблем: і загальнолюдських (із патріархальної позиції), і гендерних (із матріархальної). Аналогічну ціль ставить перед собою і Надія Світлична – бути чесною й об'єктивною.

У її публіцистиці алюзії типу «соняшники <...> асоціюються зі спогадами про Клуб творчої молоді, котрий мав емблему – стилізований соняшник. Малювала його покійна Алла Горська» [4, с. 585] та «у найдемократичнішій, найкращій країні найріднішого тата тримають за ґратами» [4, с. 588] виконують доказову, культурно-історичну й інформаційну функції. Тільки в першому випадку авторка майже філігранно натякає на те, що в боротьбі з тоталітаризмом нечисленні ряди борців поповнювалися й жінками, котрі віддавали своє життя за національно-демократичну ідею (художниця-правозахисниця Алла Горська була підступно вбита), а в другому – іронічно-сатиричний натяк-гіпербола на лицемірство системи, що, як ширмою, прикривалася галасливими заявами-лозунгами про гуманізм і демократію на тлі безчинств і беззаконня.

На завершення промови Надія Світлична продекламувала чудову поезію Василя Симоненка «Дума

про щастя» – явна цитата – про важке життя селянки-доярки:

Це ж така показна ситуація –

Гарна мати і трое дітей!

Це ж чудова яка ілюстрація

Для підтвердження наших ідей!

Ви мовчанкою соромливою

Постараетесь обминуть,

Що в доярки цієї щасливої

Руки й ноги вночі гудуть [5, с. 83–84].

Таким чином, Надія Світлична, порушивши проблему становища жінок у радянському суспільстві, зосередила свою увагу не стільки на наявності чи відсутності дискримінації за статевою ознакою, можливості самореалізації жіноцтва чи на порівнянні «капіталістичних» і «соціалістичних» умов їхнього існування, скільки торкнулася питань щодо важкої долі, високих морально-етичних якостей, призначення дружин, сестер, доньок, матерів заарештованих і засуджених на тривалий термін перебування дисидентів-празозахисників.

У своїй промові авторка уникає прямих і безапеляційних патетично-викривальних звинувачень на адресу комуністичного режиму, СРСР чи карально-тоталітарної системи, адже ставить за мету не «антирадянську агітацію та пропаганду», а об'єктивне змалювання життя, побуту, ставлення суспільства до тих жінок, що залишилися вірними родині й чоловікам – «в'язням сумління». Досягти цього вона змогла шляхом використання таких форм інтертекстуальності, як алюзії-натяки, що своєрідними іронічно-сатиричними мазками-маркерами окреслюють комуністичну реальність із точки зору порушення прав і свобод громадян, виконуючи, таким чином, культурно-історичну й соціально-політичну функцію. Широке залучення цитат – внутрішньотекстових і міжтекстових, насамперед поетичних, також не випадкове. Вони виконують доказову, естетичну, авторитетну, діалогічну й організаційну функції, адже завдяки введенню у власний публіцистичний текст чужого мовлення Надія Світлична, по-перше, ілюструє тези доповіді цитатами, посилюючи аргументаційну базу, по-друге, поетичними цитатами впливає на емоційне сприймання інформації, по-третє, так як вірші про жінок і для жінок написані не «придворними» поетами, а вдячними чоловіками-дисидентами або ж тими, хто не побоявся говорити про реальний стан речей у суспільстві (В. Симоненко), то правдивість художньої реальності, творче «опрацювання» буденності М. Осадчим, І. Світличним та ін. знімає з доповідачки відповідальність і потребу в оціночних судженнях – реципієнти повинні зробити висновки, черпаючи інформацію ніби з різних джерел.

Надія Світлична окреслила перед зокеанськими слухачами низку проблем і позитивних моментів у житті українського радянського жіноцтва 70-х рр. XX ст. При цьому вона не концентрувала уваги на жіночих рухах як таких, не говорила про фемінізм, про організаційну боротьбу жінок за свої права й наслідки цієї боротьби. Насамперед через те, що жанр тексту – публіцистична промова, комунікаційна мета – інформування іноземців про життя жінок, – на перший план ставили завдання зруйнувати інформаційну блокаду й донести альтернативну щодо офіційно-нав'язаної правду.

Натомість Соломія Павличко, продовжуючи розмову про становище жінки в українському суспільстві, зіштовхнулася з іншими проблемами, а тому фемінінний дискурс її публіцистики тематично близький до текстів Надії Світличної, але теоретико-методологічний інструментарій відрізняється. Як наслідок, і функціональне призначення форм інтертекстуальності буде також дещо відмінним.

Соломія Павличко в полемічній статті-відповіді під назвою «Ще раз про свободу і рівноправ'я та інші «нісенітниці»» [3, с. 177–179] веде уявний діалог з «ідеологічним» противником фемінізму Ю. Іздриком, котрий, у свою чергу, відгукнувся на статтю відомої літературознавиці «Чи можливий в Україні фемінізм?» [3, с. 167–176], що вийшла друком у березневому номері «ART-лайн». 19 травня 1998 р. у газеті «День» Ю. Іздрик розмістив свою статтю «У пошуках коханця леді Чатерлей», у котрій – у звичній для нього іронічно-зверхній манері – назвав фемінізм нісенітницею. Соломія Павличко «підняла кинуту рукавичку» і відповіла на закиди опонента.

Так як жанр статті сам по собі вимагає «розбору польотів» – аргументів і контраргументів, то використання різних форм інтертекстуальності – насамперед цитат, алюзій, парафраз – було вкрай необхідним й обумовленим сюжетно-композиційними особливостями тексту.

Власне про позицію Ю. Іздрика і його однодумців-чоловіків, наприклад, В. Неборака, у питаннях щодо емансипації, гендерної рівності, сексизму по відношенню до жінок читачам стає відомо якраз дякуючи міжтекстовим цитатам («Іздрик наївно запитує: «Що має на увазі Соломія Павличко, яка так наполегливо майже у кожній своїй публікації відстоює ідею фемінізму? Невже справді рівноправ'я, свободу і тому подібні нісенітниці ?...» [3, с. 178]), парафразами («Іздрик твердить, що фемінізм – це нісенітниця, хоча визнає, що з моєї статті не досить добре зрозумів суть явища» [3, с. 178]), «Дух цієї апатії чується в рецептах Іздрика, які можна розшифрувати так: «Ви там боріться, махайте крилами, а ми знаємо, про що йдеться»» [3, с. 178]), «Назва моєї статті, як це помітив Іздрик, справді була риторичною» [3, с. 179]), парафразами упереміж з алюзією («Непогано було б ознайомитися з творами Мілени Рудницької та тієї таки ж Лесі Українки, про яку Іздрик згадує, зацитувавши сакраментальні слова Франка про *«одинокого мужчину»*» [3, с. 178]) (тут і далі виділення наше. – Л. Я.), «Проблема фемінізму, за Іздриком, полягає в тому, що феміністки (і я в першу чергу) не знайшли *своїх коханців леді Чатерлей*, тих справжніх крутих чоловіків, які покажуть (передовсім своєю сексуальною суперпотенцією), де лежить щастя жінки» [3, с. 178–179]), «Декілька років тому зі сторінок «Сучасності» його повторив Віктор Неборак на адресу *«Оксани Забужко»*» [3, с. 179]).

Ці форми інтертекстуальності виконують, крім інформаційної, ще й діалогічно-провокаційну або спонукальну функції, адже пан Іздрик не міг не передбачати, що його іронічно-провокаційні питання зумовлять відповідну «комунікаційну» реакцію Соломії Павличко. Разом із тим, у статті-відповіді С. Павличко використовує цитати Ю. Іздрика, взяті з контексту, як своєрідний подразник, що вимагає він неї адекватної

відповіді-спростування або додаткової аргументації своєї позиції. Також ці цитати й парафрази реалізують організаційно-композиційну функцію: публіцистка від них «відштовхується», аби плавно перейти від факту-тези до факту-аргументу й забезпечити реципієнта вичерпною інформацією, яка б дозволила б йому, по-перше, правильно декодувати запропонований текст, розібратися в соціальній, культурній його презумпції, а, по-друге, стимулювати до прочитання статей, котрі спровокували дискусію, або ж іншої, близької за тематикою, літератури.

Соломія Павличко не залишається в боргу перед опонентом. Вона також ставить, на перший погляд, риторичне питання з елементами прихованої цитати: «Невже ви справді вірите, що фемінізму не стане, коли буде *«виявлено ареал, в якому гніздяться невідомі коханці леді Чатерлей?»*» [3, с. 179] – розуміючи, що дискусію на фемінінну й феміністичну тематику практично невичерпна й триває майже століття. Однак уже те, що хоча б на теоретичному рівні про ці проблеми пишуть, тішать публіцистку, і вона готова й далі полемізувати з цього приводу, привертаючи увагу широкої аудиторії, особливо жіночої. Тим паче, що опонент-Іздрик їй імponує своєю безапеляційністю й епатажністю. Не без іронії вона зауважує: «Ці дві колонки (стаття Ю. Іздрика. – Л. Я.) мене потішили тим, що *не були традиційним матом у мій чи взагалі феміністичний бік*» [3, с. 177], «Іздрик – інтелектуал, він читав Лоуренса, він оперує такими поняттями, як «філософський контекст», «секуляризований світогляд», «моральний імператив», «патріархальне суспільство»» [3, с. 177].

Наостанок Соломія Павличко не втримується від повчання-настанови, зверненої до національної еліти: «Щодо інтелектуального фемінізму, який активно існує вже сьогодні, його завдання – деконструювати культуру з її стереотипами і догмами, бути інструментом діалогу і модернізації, а заодно *холодним душем* для всіх тих, які сподіваються, що фемінізм розвіється як дим, коли прийде коханець леді Чатерлей» [3, с. 179].

Отже, у різножанрових публіцистичних текстах Надії Світличної (публіцистична промова) та Соломії Павличко (полемічна стаття), об'єднаних фемінінною й феміністичною тематикою, ідеться про становище жінки в суспільстві. Якщо Надія Світлична більше уваги приділила постатям дружин, матерів, дочок ув'язнених українських дисидентів-правозахисників 1970-х рр., то Соломія Павличко, дискутуючи з Ю. Іздриком, оцінювала позитивні й негативні зрушення в механізмі розподілення гендерних ролей уже в незалежній Україні. Це дає нам змогу простежити й порівняти поступ думки й суспільної моралі щодо «жіночого питання». Разом із тим обидві авторки для досягнення комунікативних цілей активно послуговувалися різноманітними формами інтертекстуальності, такими як цитати, алюзії, парафрази, котрі виконують різні функції: інформаційну, естетичну, діалогічно-провокаційну або спонукальну, організаційну, авторитетну, культурно-історичну. Визначення функцій, які виконує інтертекст у медіатексті, також дозволяє проаналізувати світогляд самих публіцисток. Крім того, частими є вживання ідіом, що надають національного колориту й посилюють емоційність та експресивність тексту.

Список використаних джерел

1. Галич В. Поетика публіцистичного тексту (на матеріалі творчості Олеса Гончара): Навчальний посібник / В. Галич. – К.: Шлях, 2006. – 200 с.
2. Зелянко С. В. Інтертекст у публіцистичному мовленні / С. В. Зелянко. – Автореф. дис. ... канд. філологічних наук за спец. 1.10.10 – журналістика. – Мінськ, 2012. – 20 с.
3. Павличко Соломія. Фемінізм / Передм. Віри Агеєвої / Соломія Павличко. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 322 с.
4. Світличний І. О., Світлична Н. О. З живучого племені Дон Кіхотів / Упорядкув. М. Х. Коцюбинської та О. І. Неживого / І. О. Світличний, Н. О. Світлична. – К.: Грамота, 2008. – 816 с.
5. Симоненко В. У твоєму імені живу / В. Симоненко. – К.: Веселка, 1994. – 350 с.

References

1. Halych V. Poetyka publitsystychnoho tekstu (na materialy tvorchoosti Olesia Honchara): Navchalnyi posibnyk / V. Halych. – K.: Shliakh, 2006. – 200 s.
2. Zelianko S. V. Intertekst u publitsystychnomu movlenni / S. V. Zelianko. – Avtoref. dys. ... kand. filolohichnykh nauk za spets. 1.10.10 – zhurnalistyka. – Minsk, 2012. – 20 s.
3. Pavlychko Solomiia. Feminizm / Peredm. Viry Aheievoi / Solomiia Pavlychko. – K.: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2002. – 322 s.
4. Svitlychnyi I. O., Svitlychna N. O. Z zhyvuchoho plemeni Don Kikhotiv / Uporiadkuv. M. Kh. Kotsiubynskoi ta O. I. Nezhvyoho / I. O. Svitlychnyi, N. O. Svitlychna. – K.: Hramota, 2008. – 816 s.
5. Symonenko V. U tvoiemu imeni zhyvu / V. Symonenko. – K.: Veselka, 1994. – 350 s.

*Yakymenko L. N., candidate of philology
(Ukraine, Uman), igorkryvosheia@gmail.com*

Intertextual dimensions of feminine journalistic discourse of Nadiia Svitlychna and Solomiia Pavlychko

The article describes the existence and functionality of different forms of intertextuality in journalistic texts of different genres of Nadiia Svitlychna and Solomiia Pavlychko in the context of the issue with the status of Ukrainian women in the 70's – 90's of the 20th century.

Keywords: *intertextuality, allusion, quotation, journalism, Nadiia Svitlychna, Solomiia Pavlychko.*

* * *

УДК 008.001+008(091)+069+069.4

Руденко С. Б.,
кандидат культурології, докторант, Київський
національний університет культури і мистецтв
(Україна, Київ), rudenkosb@ukr.net

«ДЕКОМУНІЗАЦІЯ» МУЗЕЮ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ У КИЄВІ: 1994 ЧИ 2015?

Мета дослідження полягає у тому, щоб виявити, наскільки зміни в репрезентаціях та інтерпретаціях минулого у Музеї ВВВ, що були здійснені в 1994 р., були кардинальними по відношенню до попередніх репрезентацій та інтерпретацій радянського часу. Методологія. Скептичний емпіризм. Наукова новизна. У статті вперше показано амбівалентність репрезентацій та інтерпретацій минулого в Музеї ВВВ одразу після реекспозиції у 1994 р., а також з'ясовано їхній історичний контекст. Висновки. З'ясовано, що можна говорити не про корінний перелам у музейних репрезентаціях та інтерпретаціях ДСВ у 1994 р., а початок необоротних трансформацій. Зміну назви музею у 2015 р. не варто розглядати як рядову подію, що є запізнілою констатацією декомунізації репрезентацій та інтерпретацій музею. Зміна назви є скоріше сигналом про завершення одного із етапів досить складного процесу, що тривала біль ніж двадцять років. Із аналізу репрезентацій та інтерпретацій зразка 1994 р., другої половини 1990-х стає зрозумілим, що така зміна назви була б неможливою у той час. В цілому, приходимо до висновку, що Музей ВВВ у 1994 р. залишився політичним, і так і не став науково-наративним. Репрезентації та інтерпретації містили потужну меморіальну складову, яка через політичні фактори, не давала музею також перерости з місця пам'яті в інституцію, що працює над збереженням і використанням суспільного досвіду.

Ключові слова: *декомунізація, музей Великої Вітчизняної, музей Другої світової, Батьківщина–Матір, реекспозиція в музеї Великої Вітчизняної війни у 1994.*

В суспільстві, в цілому, і серед музейних практиків, зокрема, все більшою мірою постає питання про нагальність дослідження музейних репрезентацій та інтерпретацій минулого. Проте, науковці не приділяють цьому достатньої уваги, віддаючи вирішення цих проблем на відкуп журналістиці. 16 липня 2015 р. українськими ЗМІ було розтиражоване повідомлення під заголовком «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни декомунізовано». Підставою стало рішення Віце-прем'єр-міністра – Міністра культури В. Кириленка, прийняте на виконання законів про декомунізацію, а саме, «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» та «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки», а також інших нормативних актів. Про це йдеться у повідомленні Урядового порталу [7]. Звертає на себе увагу те, що зміна назви відбулася не лише на підставі першого із «меморіальних» законів (який, нібито, забороняє використання поняття «Велика Вітчизняна війна» (далі – ВВВ), хоча в тексті нормативного акту цього немає), а й на підставі закону, що забороняє пропаганду тоталітарних режимів. Отже, склалося уявлення, наче, не лише назва музею пропагує тоталітаризм, а й діяльність самого музею до перейменування також була спрямована на його пропаганду.

Таке трактування зміни назви музею викликало обурення у його працівників. У відкритому зверненні до громадськості Вчена рада Національного музею історії України у Другій світовій війні від 11 серпня 2015 р. (далі – Музей ДСВ) [4] звернула увагу на те, що музей припинив пропаганду тоталітаризму в «експозиційних та інтерпретаційних нараціях» вже на початку 1990-х рр., а у 1994 р. було створено *нову* експозицію музею. Зокрема, в нових репрезентаціях та інтерпретаціях ВВВ провідне місце посіли теми України і українського народу у війні, «соборизації етнічних теренів України». У повідомленні підкреслювалося, що вперше були представлені документи про Голодомор 1932–1933 рр., радянсько-німецьку співпрацю 1939–1941 рр., сталінські репресії 1937–1941 рр., реалії нацистської окупації, музейними засобами розкривалася подібність радянського і нацистського тоталітарних режимів. Особлива увага у зверненні акцентувалася на тому, що з 1994 р. в експозиції відображено УПА та українське націоналістичне підпілля, що протягом багатьох років коштувало музею тиску з боку певних політичних сил.

Таке тлумачення репрезентацій та інтерпретацій Музею ДСВ має ретроспективний характер – із сучасного у минуле, коли відомо, чим все закінчилося. За влучним висловом А. Л. Зоріна, можна припустити, що історикю під силу вивчити все те, що знали люди минулого, проте неможливо забути все-те, що відомо йому й не могло бути відомо в минулому. Іншими словами, в ретроспективних побудовах присутня значна небезпека анахронізму. Таким чином, здійснюючи спробу з'ясувати минуле «як воно було», необхідно абстрагуватися від актуальної ситуації, й реконструювати, наскільки це можливо, події у їхній історичній перспективі, коли основні дійові особи працювали й планували свою діяльність, проте не могли передбачити, чим усе закінчиться.